

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича

Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи

Кафедра педагогіки та соціальної роботи

**СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА СОЦІАЛЬНА
ІНКЛЮЗІЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка II курсу, групи 600

спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Вулпе Тетяна Василівна

Керівник:

д. пед. н., проф. Тимчук Л.І.

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № ____

від « ____ » листопада 20 ____ р.

Зав. кафедри _____ д. пед. н., проф. Тимчук Л.І.

Чернівці – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти та світовий досвід створення безбар'єрного середовища та соціальної інклюзії	7
1.1. Поняття соціальної інклюзії та безбар'єрного середовища, та їх роль у розвитку суспільства.....	7
1.2. Закордонний досвід впровадження безбар'єрності та інклюзії.....	18
РОЗДІЛ 2. Аналіз стану безбар'єрного середовища та соціальної інклюзії в Україні та рекомендації для його покращення	31
2.1. Огляд сучасної ситуації та перешкод впровадження безбар'єрності та соціальної інклюзії.....	31
2.2. Перспективи розвитку безбар'єрності та соціальної інклюзії.....	43
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Актуальність даного дослідження визначається наявністю суспільної необхідності в розбудові безбар'єрного та інклюзивного середовища в Україні. На сучасному етапі розвитку суспільства акцент зміщується від поняття "норма" до ідеї врахування та поваги до різноманіття людських можливостей та потреб.

Зростання уваги до прав людини і, зокрема, прав людей з обмеженими можливостями, ставить перед суспільством завдання створення умов, що дозволять кожній особі відчувати себе повноцінним членом громади. Україна, як країна, що активно розвивається, визнає важливість врахування потреб різних груп населення, і в цьому контексті, розбудова безбар'єрного середовища та реалізація інклюзивних практик стає необхідністю.

Проблеми соціальної виключеності, недостатньої доступності інфраструктури для людей з обмеженими можливостями та інших вразливих груп населення є актуальними та вимагають системного підходу. Активізація зусиль у напрямку створення рівних умов для всіх громадян не тільки визнається як соціальна відповідальність, але і має стратегічне значення для сталого розвитку суспільства в цілому.

Засоби масової інформації все частіше подають історії успіху країн. Така динаміка вимагає глибокого наукового аналізу та розуміння того, які кроки можуть бути найбільш ефективними у вітчизняних умовах.

Теоретико-методологічна основа дослідження

Теоретико-методологічна база дослідження покладена на аналізі сучасних концепцій інклюзії та безбар'єрності, враховуючи їхню взаємодію та комплексний вплив на розвиток суспільства. Методологічний підхід дозволяє здійснити глибокий аналіз факторів, які визначають успішність впровадження інклюзивних та безбар'єрних практик у різних сферах життя.

У роботі з безбар'єрністю та соціальною інклюзією важливу роль відіграють як вітчизняні, так і закордонні автори, які присвячують свої дослідження та публікації цій актуальній темі.

У ході написання даної роботи були опрацьовані роботи таких вітчизняних науковців як: Главацька О., Горішна Н., Слозанська Г. Осадца Ю. В.,Гладуш, В., Гуменюк, Л., Лесишин І., Наливайко, Л. Р., Марценюк, Л. В., Перегудова Т. В., Продіус О. І., Селезньова О. М., Гордійчук О. Є., Найда Ю.М., Ткаченко Л.М., Стенцель Є., Токарева, У. Д., Турко Б., Удич З.І., Шульга І.М., Хмельницька В..

Також, у ході написання данної роботи, я опиралася на роботу таких іноземних науковців як Сундквіст та Ганнас, а також керувалась офіційними іноземними сайтами.

Також в основі цієї роботи використані державні та іноземні джерела такі як стратегії, акти, директиви, декларації та норми.

Мета дослідження

Метою даного дослідження є ретельний аналіз та узагальнення світового досвіду у сфері інклюзії та безбар'єрності з метою розробки оптимальних стратегій для створення безбар'єрного середовища та розвитку соціальної інклюзії в Україні. Дослідження спрямоване на визначення ключових аспектів, що визначають успішний процес інклюзії та безбар'єрності в інших країнах та адаптацію цих практик до українських реалій.

Об'єкт дослідження

Об'єктом дослідження є процеси та механізми створення безбар'єрного середовища та розвитку соціальної інклюзії в Україні, з використанням світового досвіду як джерела найкращих практик та інновацій. В цьому контексті об'єкт дослідження охоплює широкий спектр аспектів, які взаємодіють та впливають на створення безбар'єрного та інклюзивного оточення в Україні.

Об'єкт дослідження охоплює динамічний процес взаємодії різних секторів суспільства з метою формування та підтримки інклюзивного та безбар'єрного середовища в Україні, інтегруючи світовий досвід та передові практики.

Предмет дослідження

Предметом дослідження є теоретичні аспекти та світовий досвід створення безбар'єрного середовища та соціальної інклюзії, а також стан безбар'єрного середовища та соціальної інклюзії в Україні та рекомендації для його покращення.

Методи та організація дослідження

Основні використані методи включають:

1. **Аналіз літератури та джерел:** Систематичний огляд наукових праць, статей, законодавчих актів та звітів, що стосуються проблем соціальної інклюзії та безбар'єрності в різних країнах.
2. **Компаративний аналіз:** Вивчення і порівняння різних моделей та стратегій реалізації інклюзивних практик і створення безбар'єрного середовища в зарубіжних країнах.
3. **Анкетування та опитування:** Проведення анкетних опитувань серед різних груп населення, включаючи осіб з обмеженими можливостями, з метою з'ясування їхніх потреб та відношення до інклюзивних і безбар'єрних ініціатив.
4. **Кейс-студії:** Детальне вивчення випадків впровадження інклюзивних програм та заходів у різних країнах.
5. **Статистичний аналіз:** Обробка та аналіз статистичних даних, пов'язаних із станом інклюзивності та безбар'єрності у світі.

Використання цих методів дозволило отримати комплексне та об'єктивне уявлення про світовий досвід у сфері створення безбар'єрного середовища та соціальної інклюзії для подальшого адаптування та впровадження в українському контексті.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ

1.1. Поняття соціальної інклюзії та безбар'єрного середовища, та їх роль у розвитку суспільства

Безбар'єрне середовище та соціальна інклюзія - це два важливих поняття в сфері соціальної роботи та соціальних наук. Обидва ці поняття мають велике значення для побудови справедливого та рівного суспільства, де всі його члени мають можливість розвиватися і відчувати себе важливими, включаючи тих, хто має обмеження або належить до меншинних груп.

Якщо заглибитись у історію цих понять, то слід згадати, що в другій половині ХХ століття відбулися численні рухи за права людини та громадянські права, які мали значний вплив на суспільство і політику в різних частинах світу. Деякі з найважливіших цих рухів включають:

- Рух за права громадян США, який боровся за закінчення расової сегрегації та дискримінації на расовій основі;
- Рух за права жінок, що призвів до значних досягнень в сферах жіночого голосу та гендерної рівності;
- Рух за права інвалідів, який боровся за визнання прав інвалідів на доступ до освіти, праці, транспорту та інших сфер життя.
- Рух за права сексуальних меншин, який виступав за рівність та захист прав лесбійок, геїв, бісексуалів та трансгендерних осіб.

В результаті у 1945 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) прийняла Загальну декларацію про права людини, яка містить важливий принцип - той, що права людини є універсальними і не залежать від таких

характеристик, як стать, раса, національність, релігія і інші.¹ Це означає, що всі люди мають право на повагу до своєї гідності та рівні конституційні права та свободи перед законом.

На початку 1990-х років, в умовах змін на ринку праці та економічних перетворень, стало очевидним, що існуючі системи соціального забезпечення та соціальної політики не завжди здатні забезпечити всебічний захист і задоволення потреб різних соціальних груп. Соціальна нерівність і виключеність стали актуальними питаннями, і саме тоді Європейський Союз ввів у вживання терміни "соціальна інклюзія" і "соціальна ізоляція" для визначення цих явищ.

Розглянемо визначення терміну "соціальна інклюзія". «Соціальна інклюзія» – це процес, спрямований на забезпечення людям, які зазнають ризику бідності та соціального вилучення, можливостей та ресурсів, необхідних для того, щоб повною мірою брати участь в економічному, соціальному та культурному житті та досягти рівня життя і добробуту відповідно до стандартів якості життя. Дії держав відповідно до принципів соціальної інклюзії мають забезпечувати людям ширші можливості для участі в підготовці та прийнятті рішень, що їх стосуються, та реалізації їхніх основних прав.² Виходячи з цього визначення, можна зрозуміти, що метою соціальної інклюзії є включення всіх людей в соціальне життя, незалежно від їхнього статусу, походження, фізичних або розумових обмежень. Це стосується рівного доступу до можливостей, засобів до існування та можливості участі у прийнятті рішень.

Щоб краще зрозуміти як відбувалась еволюція інклюзивності, слід зазначити про етапи, які вона проходила. Авторка блогу Beetroot Academy

¹ **Загальна декларація прав людини.** (1948). Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

² Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І., — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. — С. 12 . - Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/5617/1/Y_Naida_SGAS_SI.pdf

Євгенія Стенцель, дуже чітко вказує, як змінювалися ці етапи на прикладі людей з інвалідністю, а саме: спочатку був етап виключення, коли люди з інвалідністю жили поза суспільством, не вважалися гідними його членами; на наступному етапі - сегрегації в окремому місці збирають людей, ізолюючи їх від суспільства; на етапі інтеграції осіб з інвалідністю долучають до суспільного життя, цікавляться їхніми потребами, створюють умови для здобуття ними освіти, працевлаштування, організують дозвілля; і на заключному етапі інклюзії, люди з інвалідністю стають активною частиною суспільства, вони приймають рішення, несуть відповідальність на рівні з іншими учасниками й учасницями суспільства.³

Але навіть у сучасному світі, де нарешті процес інклюзії було запущено, виникає ситуація, коли люди стикаються з низкою перешкод, які перешкоджають їм повноцінно користуватися своїми громадянськими, політичними, економічними, соціальними та культурними правами, а також правом на розвиток. Особливо ця проблема актуальна для людей з інвалідністю через поширені стереотипи та упередження, які існують в суспільстві. Законодавство також не є досконалим, оскільки не завжди гарантує достатній захист прав інвалідів та не відповідає міжнародним стандартам прав людини.⁴

Це призводить до ситуації, коли середовище недоступне для інвалідів і позбавляє їх можливості користуватися правом на рівність, гідність та свободу, що в результаті призводить до постійного відчуження та виключення. За таких обставин особливо гострим постає питання подолання труднощів та перешкод, які ускладнюють реалізацію їхніх прав та обмежують доступ до різних суспільних благ, а отже - створення безбар'єрного середовища.

³ Інклюзивність та безбар'єрність [електронний ресурс] / Є. Стенцель // Academy: [сайт]. - 2022. - 7 вересня. - Режим доступу: <https://beetroot.academy/blog/general/inclusion>

⁴ Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : кол. моногр. / О. Главацька, Н. Горішна, Г. Слезанська [та ін.]. - Тернопіль : Осадца Ю. В., 2022. - С. 8 . - Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25417/1/monografia.pdf>

По суті, перший великий крок у розвитку ідеї безбар'єрності в сучасному світі було зроблено завдяки рішенням Генеральної Асамблеї ООН в 1976 році. Це рішення проголосило 1981 рік як Міжнародний рік людей з інвалідністю. Ця подія є символічною, оскільки вона вказала на важливість визнання прав людей з інвалідністю, кращого розуміння їхніх потреб і визначення їхніх можливостей.⁵

Було б доречно, також зазначити про класифікацію бар'єрів. Автори колективної монографії «Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі» висвітлюють три основні категорії бар'єрів: соціальні, психологічні та фізичні.⁶

Соціальний бар'єр — це система негативних уявлень та упереджень, що існують в суспільній свідомості стосовно осіб з інвалідністю. Ці упередження можуть виявлятися через ставлення, включаючи розуміння, співчуття, страх, огиду, глузування та жалість. Соціальні бар'єри можна охарактеризувати як ментальні, оскільки вони пов'язані зі ставленням суспільства до цих осіб. Ці бар'єри можуть бути колективними, визначаючи загальні уявлення та тенденції, або особистими, які виявляються через індивідуальні упередження та стереотипи окремих осіб.

Психологічні бар'єри пов'язані із емоційним станом людини з інвалідністю, такими, як віра у свої можливості, впевненість у собі та самооцінка. Ці аспекти суттєво формуються відношенням інших людей, а негативне ставлення може знижувати мотивацію до самореалізації.

Фізичні бар'єри включають архітектурні обмеження та проблеми в громадському транспорті та дорожньому середовищі. Автор виділяє три підходи до ліквідації фізичних бар'єрів: "тотальний," "об'єктний" та

⁵ Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : кол. моногр. / О. Главацька, Н. Горішна, Г. Слезанська [та ін.]. – Тернопіль : Осадца Ю. В., 2022. – С. 9 . - Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25417/1/monografia.pdf>

⁶Також там – С. 14-15

"локальний," кожен з яких спрямований на створення доступного середовища.

У розподілі соціального середовища на макрорівні вказується на проблеми доступу до механізмів інтеграції та участі в суспільних процесах. Суспільство порівнюється з концентричними колами, де основне ядро має повний доступ до прав та ресурсів, а люди з інвалідністю стають на периферію, перебуваючи в групі виключених. На мезорівні розглядається вплив соціальних інститутів та їхніх норм на життєдіяльність людей з інвалідністю. Також враховується регіональний контекст та характер взаємодії між різними соціальними групами. Мікрорівень розглядає роль близьких оточуючих, які можуть бути соціальним капіталом для подолання щоденних труднощів.⁷

Усі ці аспекти аналізу соціального середовища вказують на важливість розуміння та ліквідації різноманітних бар'єрів для покращення умов життя та участі людей з інвалідністю в суспільстві.

Але говорячи про безбарєрність, не слід забувати, що це не лише про фізичні та просторові бар'єри, але й до прикладу про бар'єри економічні та освітні. Вони проявляються у відсутності можливостей отримати гідну роботу чи доступ до якісної освіти через те, що людина якось відрізняється. Є бар'єри у ставленні до людини через певні ознаки (вік, стать, колір шкіри, мова), коли вона відчуває своє виключення із соціуму і не має можливості реалізувати свої амбіції та громадянські права.⁸ Узагальнюючи це твердження, можна сказати, що поняття безбар'єрності має більший обсяг, ніж просто питання доступності для людей з інвалідністю. Кожна людина може зіткнутися з різними видами бар'єрів у різні періоди свого життя. Це може бути пов'язано з віком, станом здоров'я, тимчасовими обставинами чи

⁷ Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : кол. моногр. / О. Главацька, Н. Горішна, Г. Слозанська [та ін.]. – Тернопіль : Осадца Ю. В., 2022. – С. 15-17. - Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25417/1/monografia.pdf>

⁸ Безбар'єрність. (25.09.2021). Довідник безбар'єрності: [сайт]. URL: <https://bf.in.ua/components/bezbariarnist/>

іншими факторами. Зокрема, наведемо приклади, як літні люди без цифрових навичок можуть втратити доступ до інформації та послуг, а молодь зіткнеться з бар'єром досвіду при пошуку роботи. Можна навести приклад батьків маленьких дітей як маломобільної групи населення.

Саме тому К. Криволап наголошує на тому, що для досягнення безбар'єрності, потрібно працювати комплексно, у шести напрямках: економічний, освітній, цифровий, соціальний, громадянський та фізичний. Це дасть змогу охопити різні сфери життя громадян для забезпечення широкого інклюзивного підходу.⁹ Ось що на мою думку слід зробити, щоб подолати бар'єри в усіх напрямках:

1. **Економічний напрям:** Розвиток економіки, який враховує потреби всіх груп громадян, сприяє створенню робочих місць та рівних можливостей для всіх.
2. **Освітній напрям:** Забезпечення доступу до якісної освіти для всіх, враховуючи різноманітні стилі та потреби навчання, сприяє розвитку індивідуальних навичок та забезпеченню рівних можливостей.
3. **Цифровий напрям:** Забезпечення доступності технологій для всіх гарантує рівні можливості у віртуальному просторі та інтернет-середовищі.
4. **Соціальний напрям:** Створення соціального середовища, де кожна людина відчуває себе включеною та прийнятою, сприяє розвитку емпатії та підтримки у громаді.
5. **Громадянський напрям:** Залучення всіх громадян до активної участі у прийнятті рішень і формуванні суспільства дозволяє враховувати різноманітні потреби та погляди.

⁹ Безбар'єрність: чому це стосується кожного і до чого тут економіка? [електронний ресурс] / К. Криволап // Економічна правда: [сайт]. – 2021. – 16 березня. - Режим доступу: <https://www.epra.vda.com.ua/columns/2021/03/16/671981/>

6. **Фізичний напрям:** Забезпечення фізичної доступності до просторів та інфраструктури є основою для створення фізично безбар'єрного середовища.

Доповнюючи зміст фізичного напрямку, слід додати, що Конвенцію ООН про права людей з інвалідністю вимагає дотримуватися принципів універсального дизайну. Універсальний дизайн розширює можливості використання предметів, послуг та міського простору для всіх без необхідності додаткових адаптацій. Сформульований в 1995 році в Університеті Північної Кароліни, цей підхід включає сім основних принципів:

1. **Рівноправність:** Наприклад, різні висоти раковин в туалетній кімнаті.
2. **Гнучкість:** Наприклад, регульовані сидіння у транспорті.
3. **Простота та інтуїтивність:** Наприклад, зрозуміла міська навігація.
4. **Легкість сприйняття інформації:** Наприклад, дублювання голосових оголошень на електронних табло в транспорті.
5. **Допуск на помилку:** Наприклад, упаковки ліків із захистом від дітей.
6. **Малі фізичні зусилля:** Наприклад, зручні ручки для легкості відкривання дверей.
7. **Достатність розмірів та простору:** Наприклад, широкий ліфт для інвалідних візків.¹⁰

Цей підхід визнає, що інклюзія та безбар'єрність не є обмеженими однією сферою та вимагають синергії у всіх аспектах життя. Такий підхід створює умови для повного включення різних груп населення та сприяє створенню більш справедливого та інклюзивного суспільства.

¹⁰ Універсальний дизайн: досвід Норвегії [сайт]. – Електронні дані. – [Універсальний дизайн] – Режим доступу: <https://ud.org.ua/statti/251-universalnij-dizajn-dosvid-norvegiji>

Саме тому для вирішення проблеми бар'єрів, слід створити середовища в якому кожному громадянину буде комфортно, а це у свою чергу дозволить створити інклюзивне суспільство. Отже, щоб краще зрозуміти, як подолати проблему бар'єрності, можемо апелювати до статті Олександра Чічеля, де він пропонує дотримуватися таких вимог як:

- **Повага до прав та свобод людини:** важливість поваги до основних прав та свобод кожної людини визначає основні принципи інклюзивного суспільства.
- **Забезпечення безпеки середовища та життя всіх осіб:** безпека є основною умовою для комфортного життя. Забезпечення безпеки для всіх гарантує відчуття захищеності та сприяє інклюзії.
- **Позитивна атмосфера та включення у повноцінну систему суспільних відносин:** створення позитивної атмосфери та включення у суспільні відносини роблять суспільство відкритим та приязним для всіх його членів.
- **Залучення маломобільних груп населення:** активна участь цих груп у процесі створення безбар'єрного простору є важливим етапом для забезпечення їхніх потреб та врахування їхнього досвіду.
- **Доступ до соціальної інфраструктури:** надання доступу всім громадянам до різноманітних соціальних послуг та робочих місць гарантує рівні можливості та комфорт для всіх.¹¹

Виходячи з вищезазначеного, розуміємо, що концепції інклюзії та безбар'єрності є важливими, і крім своїх конкретних впливів на доступ та участь різних груп людей в суспільстві, також мають значний вплив на колективну ментальність та культуру. З цього випливає, що інклюзія та

¹¹ **Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат** : Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Удич З.І., Шульга І.М. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 198 - Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/27098/1/konferenc.pdf>

безбар'єрність відіграють ключову роль у розвитку суспільства, і давайте розглянемо чому.

По перше прийняття та підтримка різноманітності сприяє створенню толерантного середовища. Інклюзивне суспільство визнає та поважає різницю в індивідуальних потребах та здібностях. У свою чергу створення умов, в яких кожна людина може брати участь у всіх сферах життя, допомагає розкрити та розвинути її потенціал.

По друге залучення різних груп людей у робочий процес підвищує ефективність та розвиває робочий потенціал суспільства, а створення умов для активної участі в економіці збільшує конкурентоспроможність суспільства в цілому.

Створення справедливих та рівних умов життя допомагає зменшити соціальну напругу та сприяє сприятливій атмосфері взаєморозуміння та співпраці, а забезпечення рівних можливостей у доступі до різних послуг та просторів усуває підстави для конфліктів та нерівності. Сюди ж можна додати і створення сприятливого соціального середовища, яке сприяє психологічному та емоційному благополуччю всіх членів суспільства, а забезпечення можливостей для самостійного переміщення та участі у різних аспектах життя підвищує самооцінку та дає можливість самовизначення населенню з особливими потребами.

На мою думку, ще одним аспектом який доводить, що інклюзія та безбар'єрність відіграють важливу роль у розвитку суспільства, це те що завдяки їм у суспільства виробляється гнучкість та готовність адаптуватися до змін в різноманітних соціальних та культурних контекстах . Це робить суспільство більш стійким та готовим до подолання викликів.

Отже, поняття соціальної інклюзії та безбар'єрного середовища є ключовими для розвитку сучасного суспільства. Соціальна інклюзія передбачає створення умов для повного та рівного участі різних груп

населення у всіх сферах життя. Це включає в себе не лише фізичний доступ, але й психосоціальну інтеграцію, взаєморозуміння та прийняття різноманітності.

Безбар'єрність спрямована на усунення перешкод та створення доступних для всіх просторів та можливостей. Це важливо не лише для осіб з обмеженими можливостями, але й для всього суспільства, оскільки це забезпечує рівні умови та підтримує різноманіття.

Роль цих понять у розвитку суспільства важко переоцінити. Вони сприяють створенню більш гнучкого, толерантного та ефективного суспільства. Соціальна інклюзія розкриває та розвиває потенціал кожної людини, створює умови для її вираження та розвитку. Безбар'єрність, у свою чергу, гарантує, що ці умови є доступними для всіх.

Ці концепції взаємодіють, створюючи суспільство, де кожна людина визнається, цінується та має можливість активно взяти участь у житті громади. Розуміння та впровадження цих понять стає важливим етапом у формуванні сучасного, емпатичного та стійкого суспільства, готового відповідати на виклики та забезпечувати добробут всіх його членів.

Отже, підбиваючи підсумки, варто зауважити, що безбар'єрне середовище та соціальна інклюзія є важливими аспектами побудови рівного суспільства. Історичний контекст, включаючи рухи за права різних груп, вплинув на розвиток інклюзивних принципів. Загальна інформаційна кампанія та усвідомленість важливі для розширення розуміння інклюзії. Зрозуміння та ліквідація соціальних, психологічних і фізичних бар'єрів є важливими для покращення умов життя та участі людей з інвалідністю в суспільстві. Сприяння безбар'єрності повинно враховувати різноманітні аспекти, включаючи економічний, освітній, цифровий, соціальний, громадянський та фізичний напрямки. Розвиток комплексних стратегій і

програм, спрямованих на створення рівних можливостей та врахування потреб різних груп громадян, сприятиме побудові інклюзивного суспільства.

1.2. Закордонний досвід впровадження безбар'єрності та інклюзії

У сучасному світі питання інклюзії та безбар'єрності набувають особливої актуальності, визначаючи вектор соціального та економічного розвитку країн. Очевидно, що досвід з інших країн, де вже реалізовані та успішно функціонують програми інклюзії та заходи з впровадження безбар'єрних середовищ, може стати цінним джерелом навчання та надихання для розвитку відповідних ініціатив у власній країні.

Для початку слід розглянути ставлення Європейського союзу стосовно питань інклюзії та безбар'єрності. У розгляді нормативної бази Європейського Союзу в сфері боротьби з дискримінацією виокремлюються дві ключові директиви. Перша, Рамкова Директива 2000/43/ЄС, визначає загальні рамки протидії дискримінації на підставі раси та етнічного походження. Вона передбачає заборону дискримінації та встановлює принцип рівного ставлення для всіх осіб незалежно від раси чи етнічного походження. Забороняє пряму та непрямую дискримінацію в різних контекстах, включаючи зайнятість, освіту, соціальне забезпечення, та доступ до товарів і послуг. Директива визнає також можливість введення позитивних заходів для забезпечення рівних можливостей для всіх груп та сприяння соціальній інтеграції. Окрім цього вона зобов'язує держави-члени ЄС приймати ефективні заходи для боротьби з дискримінацією та надавати ефективні правові засоби для захисту жертв дискримінації.¹²

Друга, Директива 2000/78/ЄС, фокусується на захисті в сфері зайнятості та встановлює принципи рівного ставлення для осіб, незалежно від релігії чи віру, інвалідності, віку та сексуальної орієнтації. Також директива встановлює конкретні визначення прямої та непрямой

¹² Директива Ради 2000/43/ЄС від 29 червня 2000 року про імплементацію принципу однакового ставлення до осіб незалежно від расового або етнічного походження Офіційний вісник L 180, 19.07.2000, с. 22-26 - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a65#Text

дискримінації, а також дискримінації на підставі асоціації з особою, яка має характеристику, що охоплюється однією з ознак, та визначає обов'язки роботодавців введення ефективних правових та інших заходів для запобігання дискримінації та забезпечення рівних можливостей на робочому місці.¹³

Отже ці директиви не лише встановлюють стандарти рівності, але й визначають обов'язки членів ЄС у впровадженні ефективних заходів для боротьби з дискримінацією та забезпечення рівних можливостей. Вони визначають правовий фундамент для формування справедливого та включного суспільства.

Далі ще одним важливим вкладом у розвитку інклюзії та безбар'єрності стала Європейська стратегія інвалідності на період 2010—2020¹⁴ була направлена на розширення прав та можливостей для осіб з обмеженими можливостями, щоб вони могли повною мірою брати участь у житті суспільства та в європейській економіці. Одним із ключових напрямків стратегії була участь у суспільстві. Це включало в себе покращення доступу до освіти для осіб з інвалідністю та стимулювання їхньої повноцінної участі в навчальних закладах. Також надавалася підтримка культурній та спортивній участі, забезпечуючи доступність культурних та спортивних об'єктів.

Рівні можливості та доступність були визначені як інший важливий аспект. Це передбачало забезпечення доступності будівель та інфраструктури для всіх, використання принципів дизайну для всіх, а також поліпшення доступності транспортних засобів та інфраструктури.

¹³ Директива Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року про встановлення загальних рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності Офіційний вісник L 303, 02.12.2000 с. 16 – 22 - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/radi-2000-78-es.pdf>

¹⁴ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT EVALUATION of the European Disability Strategy 2010-2020, Brussels, 27.11.2020 - Режим доступу: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=23191&langId=en>

Самостійність та самовизначення ставилися в центрі уваги, що передбачало надання послуг та підтримки для розвитку навичок та самостійності. Також акцентувалася важливість інклюзивних технологій для полегшення повсякденного життя. Захист від дискримінації включав у себе зміцнення правового захисту та забезпечення рівного ставлення до людей з інвалідністю в усіх сферах життя.

Особлива увага приділялася зайнятості, в тому числі забезпеченню рівних умов на ринку праці та підтримці працевлаштування та кар'єрного росту для осіб з інвалідністю. Впровадження позитивних заходів для створення сприятливого середовища для зайнятості також визнавалося як важливий аспект стратегії.

В цілому, стратегія визначила шляхи для створення більш інклюзивного та справедливого суспільства, де кожна особа, незалежно від своїх можливостей, має можливість активно брати участь у всіх сферах життя.

Далі хотіла б зазначити про Стратегію Ради Європи на 2017-2023¹⁵ роки, яка вказує на важливість розуміння і боротьби з явищем "множинної дискримінації" в контексті осіб з інвалідністю. Згідно з цим концептом, багато людей з інвалідністю стикаються з ризиком різних форм дискримінації та сегрегації через їхні унікальні ситуації або певні обставини, такі як фінансовий статус, освітній рівень, житлові умови, рівень потреби у допомозі, тип інвалідності та інші фактори.

Стратегія Ради Європи на 2017-2023 роки підкреслює необхідність боротьби з множинною дискримінацією, зокрема в контексті розвитку дітей та молоді. Одним із способів цього досягнення є поліпшення доступу для осіб з інвалідністю до інформації, освіти та навчальних програм. Також

¹⁵ European Parliament resolution of 30 November 2017 on implementation of the European Disability Strategy, Thursday, Brussels, 30.11. 2017 - Режим доступу: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0474_EN.html

важливим є включення осіб з інвалідністю як суб'єктів і користувачів в освітні і навчальні проекти, фінансовані, підтримувані, керовані чи реалізовані Радою Європи.

Ця стратегія визнає необхідність рівних можливостей та включення осіб з інвалідністю в усі аспекти життя, забезпечуючи, не тільки можливість отримувати потрібну підтримку, але й можливість активно брати участь в суспільному житті.

Згідно світового індексу соціальної мобільності 2020, який розроблено експертами Всесвітнього економічного форуму в Давосі, який слугує для оцінки людського капіталу як фактора економічного зростання країн і визначення того, чи покращуються умови життя нащадків порівняно із їхніми батьками. При оцінці використовуються десять факторів, включаючи рівень інклюзивності. Аналізуючи європейський досвід, пропоную детальніше розглянути європейські країни, які на думку експертів, мають належні умови для соціальної мобільності, а саме першу п'ятірку – Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція та Ісландія.¹⁶

Почнемо з інклюзивного досвіду Данії. У Данії інклюзивна освіта не тільки закріплена законодавчо, а й створена національна стратегія реалізації інклюзивної освіти. Згідно з цією стратегією, національний ресурсний центр відповідає за керування процесом впровадження інклюзивного навчання. Оперативна група, що включає представників різних університетів, проводить дослідження у сфері інклюзивної освіти та веде моніторинг діяльності муніципалітетів у цьому напрямку. Підготовка педагогів для реалізації інклюзивної освіти здійснюється в рамках бакалаврату та магістратури. В Данії батьки мають право обирати освітній заклад для своєї дитини, і обраний заклад зобов'язаний створити всі необхідні умови для освіти цієї дитини. Муніципальні органи освіти відправляють фахівців до

¹⁶ Лесишин І., Україна посіла 46-те місце за індексом соціальної мобільності: що це означає [сайт]. – Електронні дані. – [Київ : «The Village Україна», 2017-2023] – Режим доступу: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/293667-ukrayina-zaynyala-46-mistse-v-indeksi-sotsialnoyi-mobilnosti-scho-tse-oznachae>

конкретних шкіл для підтримки конкретних учнів. У школах створюються педагогічні консиліуми, які обговорюють питання, пов'язані з реалізацією інклюзивного навчання для конкретної дитини.¹⁷

Також Данія визначається унікальною соціальною моделлю, в основі якої лежить принцип досягнення рівності. Країна активно заохочує повну зайнятість громадян. Рівність прав в Данії забезпечується завдяки щедрій соціальній допомозі, яка фінансується за рахунок оподаткування. Необхідно відзначити, що ця модель потребує значних фінансових ресурсів для успішної реалізації, і хоча вона сприяє рівності та підтримує повну зайнятість, водночас може формувати утриманські настрої в суспільстві.¹⁸

Датський Червоний Хрест активно впроваджує ініціативи для соціальної інклюзії сірійців і біженців в Данії. Проект "Fast track to employment" спрямований на допомогу знаходженню роботи або стажу для біженців. Організуються добровільні програми, такі як "buddy programme", щоб підтримати стійке міжкультурне прийняття та діалог. Данський Червоний Хрест співпрацює з понад 80 місцевими відділеннями, розвиваючи партнерства з муніципалітетами для ефективної інтеграції на місцевому рівні. Їхні наступні кроки включають ініціативу для подолання труднощів, з якими зіштовхуються біженці при входженні на ринок праці, таких як мовні бар'єри та визнання кваліфікацій.¹⁹

Далі розглянемо інклюзивний досвід Норвегії, яка в 2022 році визначається як одна з найбільш інклюзивних країн світу за рейтингом Індексу інклюзивності. Їхня політика ґрунтується на ідеї рівних можливостей, яка виявляється не лише в загальному соціальному підході, але

¹⁷ Продіус О. І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства / О. І. Продіус // Проблеми системного підходу в економіці. - 2019. - Вип. 4(2). - С. 91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%282%29_14

¹⁸ Перегудова Т. В. Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики: європейські уроки для України / Т. В. Перегудова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2016. - Вип. 19. - С. 100. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_19_22

¹⁹ Initiatives for the social inclusion of migrants: a Danish example означає [сайт]. – Електронні дані. – [Brussels: «RED CROSS EU OFFICE», 2002-2023] – Режим доступу: <https://redcross.eu/initiatives-for-the-social-inclusion-of-migrants-a-danish-example>

й на ринку праці. Введення Угоди про інклюзивне трудове життя в 2001 році дозволяє не лише підтримувати людей з інвалідністю на ринку праці, але і надає можливість людям старше 50 років продовжувати свою трудову діяльність.²⁰ Цей підхід визначається не лише як модель для забезпечення рівності, але й як спосіб стимулювання різноманіття та підтримки тих, хто може зазнавати труднощі на ринку праці.

Ще одним яскравим прикладом інклюзії та безбар'єрності в Норвегії - це площа Шандорф, яка стала більш доступною для всіх, особливо для людей з інвалідністю, дітьми у візках та велосипедистів. Раніше на площі було багато сходів, що робило її важкодоступною для цих груп людей через велику різницю висот між її кінцями.

Архітектори вирішили це питання, спроектувавши довгий пандус із низьким нахилом, який легко подолати. Пандус переривається горизонтальними ділянками для відпочинку, що дозволяє людям зупинитися і відпочивати по дорозі. Щоб забезпечити безпеку і комфорт, по всій довжині пандуса та на сходах встановлені тактильні плитки, а всі поверхні виконані з матеріалів, які не ковзають. Ці заходи роблять площу більш інклюзивною та доступною для різних категорій людей.²¹

Чудовий приклад ініціативи для поліпшення доступності та інклюзивності в місті, став першим і єдиним у світі міський велопідйомник у Тронгеймі, що вказує на його унікальність та інноваційність. Відновлення такого підйомника відбулося у 2013 році, що свідчить про важливість і сталість зусиль для забезпечення рівних можливостей та зручності для всіх мешканців та відвідувачів міста.²²

²⁰ Актуальні питання економіки, фінансів, менеджменту та права в сучасних умовах: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції. Рівне: ЦФЕНД, 2023. с. 9 – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/53997/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%2010.01.2023.pdf#page=9>

²¹ Універсальний дизайн: досвід Норвегії [сайт]. – Електронні дані. – [Універсальний дизайн] – Режим доступу: <https://ud.org.ua/statti/251-universalnij-dizajn-dosvid-norvegiji>

²² Також там.

Далі розглянемо Фінляндію, яка визнана своєю унікальною освітньою системою, яка прагне забезпечити доступ до якісної освіти для всіх. Середня освіта враховує різноманітність учнів і створює умови для навчання різних груп, включаючи дітей з особливими потребами, включаючи диференційовані умови навчання залежно від характеру захворювання. У Національний навчальний план внесені зміни, спрямовані на забезпечення інтегрованого навчання.

Фінляндська інклюзія вирізняється підходом, де всі учні розпочинають своє навчання в звичайних класах, за винятком дітей із сильною інвалідністю. Фінляндська інклюзивна освіта включає створення диференційованого середовища для всіх учнів, де клас поділяється на дві групи: учні з типовим розвитком та учні з особливими освітніми потребами, іноді з використанням двох вчителів та інших спеціалістів. Ідея системи полягає в ранньому виявленні освітніх потреб, і якщо вчителі помічають проблеми, вони консультуються із спеціальним педагогом.²³

Коли дитина доходить до п'ять років, її направляють на психолого-педагогічну оцінку для вивчення наявних особливих освітніх потреб та потреби у додатковій освітній підтримці. Після дитячого садка, дитину рекомендують на один із трьох рівнів підтримки. Підтримка на першому рівні здійснюється вчителем класу, який надає допомогу кожній дитині з труднощами в навчанні. Якщо спеціальна міждисциплінарна команда вирішує, що потрібен перехід на другий рівень підтримки, інтенсивна підтримка здійснюється командою, яка включає вчителя, його помічника, спеціального педагога і соціального працівника. Якщо дитина успішно

²³ Актуальні проблеми оптимізації освітнього процесу національної школи в умовах воєнного часу : інклюзивне навчання, інновації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: Збірник тез виступів учасників Регіонального науково-методичного семінару (м. Рівне, 19 травня 2022 року) / за ред. О. О. Красовської, О. А. Хом'як ПВНЗ «Міжнародний економікогуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне: МEGУ імені академіка Степана Дем'янчука, 2022. с.15 – Режим доступу: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3340/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A %D0%9F%D0%9E 2022 19.05.2022.pdf>

впоратється з завданнями на цьому етапі, її можуть повернути на перший рівень. Коли другого рівня підтримки стає недостатньо для повноцінного розвитку дитини, її переводять на третій. Учень проходить спеціальну медико-психологічну експертизу при комісії освіти Фінляндії, і батьки обирають умови подальшого навчання у спеціальній малій групі або в загальному класі.²⁴

У Фінляндії реалізується онлайн програма базової освіти, яка індивідуалізується для кожного студента, надаючи можливість отримати ф освіту для виходу на ринок праці. Програма розробляється в онлайн середовищі, забезпечуючи віртуальні курси та індивідуальні плани навчання. Вступ відкритий для всіх охочих віком від 16 років, незалежно від наявності атестата. Взаємодія з викладачами та консультантами відбувається через спеціальну онлайн платформу. Програма спрямована на дорослих, які не завершили обов'язкову освіту, і надає можливість отримати професійний ступінь. Враховуються різні потреби студентів, зокрема тих, хто має фізичні обмеження або дислексію.²⁵

Програма прагне зробити навчання доступним для всіх, уникаючи соціального відчуження. Політики та освітяни визнають важливість інтеграції та активного громадянства для підтримки розвитку суспільства.

Схожа система загальноосвітньої школи діє у Швеції. Вона наголошує на інклюзивності та рівному доступі до освіти для всіх дітей. Термін "інклюзія" можливо не часто вживається в законодавстві, проте ідеологія "шкіл для всіх" визначає повне залучення учнів з особливими освітніми

²⁴ Актуальні проблеми оптимізації освітнього процесу національної школи в умовах воєнного часу : інклюзивне навчання, інновації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: Збірник тез виступів учасників Регіонального науково-методичного семінару (м. Рівне, 19 травня 2022 року) / за ред. О. О. Красовської, О. А. Хом'як ПВНЗ «Міжнародний економікогуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне: МЕРУ імені академіка Степана Дем'янчука, 2022. с.15 – Режим доступу: https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3340/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%9F%D0%9E_2022_19.05.2022.pdf

²⁵ Kuusipalo, Paula, Hanna Toiviainen, and Pirkko Pitkänen. "Adult education as a means to social inclusion in Nordic welfare states: Denmark, Finland and Sweden." *Young Adults and Active Citizenship* 103 (2021). с. 111-113 – Режим доступу: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/48705/1/9783030650025.pdf#page=116>

потребами до звичайних класів, а для їхнього успішного навчання передбачені різноманітні заходи та підтримка.²⁶

Важливо відзначити, що в системі шведської школи немає розділення на школи для "звичайних" та "особливих" учнів. Замість цього вона прагне забезпечити рівний доступ та підтримку для всіх учнів, дотримуючись ідеї інклюзивної освіти.

В системі освіти Швеції інклюзивність означає, що кожен учень, незалежно від своїх особливих потреб, має можливість отримати освіту, що відповідає його можливостям та навчальним потребам. Для досягнення цієї мети вживаються індивідуальні заходи, такі як кориговані дослідження та використання спеціальних підручників, що враховують особливості розвитку учнів. Окрім цього, існують заходи для учнів, які потребують спеціального підходу. Спеціальні навчальні групи створюються для забезпечення індивідуальної уваги та врахування конкретних потреб учнів, які можуть показати кращий результат, від більш індивідуалізованого підходу до навчання.²⁷ Такий підхід дозволяє забезпечити повноцінне включення учнів з різними освітніми потребами у навчальний процес.

Також у Швеції була розроблена концепція "Крок за кроком"²⁸ є сучасною стратегією догляду та піклування за особами з інвалідністю, зокрема тими, у кого є особливо тяжкі фізичні вади. Ця концепція згодом була запозичена і використовується в багатьох країнах із високим рівнем соціальних стандартів.

Основні принципи концепції включають надання послуг, спрямованих на задоволення основних потреб осіб з інвалідністю та забезпечення їхньої

²⁶ Sundqvist, Christel, and Bjørg Mari Hannås. "Same vision—different approaches? Special needs education in light of inclusion in Finland and Norway." *European Journal of Special Needs Education* 36.5 (2021). с. 130 – Режим доступу: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08856257.2020.1786911>

²⁷ Також там.

²⁸ Основні концепції реабілітаційної допомоги дітям з обмеженням життєдіяльності В. Ю. Мартинюк, ДЗ «Український медичний центр реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи МОЗ України», Київ. С.20. – Режим доступу: [https://neuronews.com.ua/uploads/issues/2019/1\(102\)/nn19_1_16-23_b5bf24385597a461dbe99c3e16b0b3ea.pdf](https://neuronews.com.ua/uploads/issues/2019/1(102)/nn19_1_16-23_b5bf24385597a461dbe99c3e16b0b3ea.pdf)

самостійності в максимально можливому обсязі. Це охоплює різні аспекти, включаючи побутові послуги, соціально-інтеграційні послуги та терапевтично-реабілітаційні послуги. Для дітей із найтяжчими ступенями інвалідності передбачено етапне впровадження реабілітаційних методик і соціально-побутових послуг. Це включає в себе розвиток навичок самообслуговування, таких як особиста гігієна, підтримка рухової активності, харчування та спілкування.

Концепція також передбачає соціально-інтеграційні послуги, спрямовані на забезпечення активної участі осіб з інвалідністю в різних сферах життя, таких як прогулянки, екскурсії, культурні заходи та інші. Важливою частиною концепції є також терапевтично-реабілітаційні послуги, які включають фізичне навантаження, масаж, гімнастику, ортопедичну корекцію, логопедичну допомогу та медичний догляд. Ця концепція тісно пов'язана з поняттям "паліативної допомоги", що передбачає медико-соціальні послуги для дітей із хворобами, що загрожують життю або обмежують тривалість життя, разом із підтримкою їхніх родин.

Говорячи про Швейцарію, неможливо не згадати, що під час міграційної хвилі 2015 року Швеція прийняла понад 1,2 мільйона шукачів притулку, що стало рекордним для країн ЄС. У цьому контексті виникла потреба в ефективних інтеграційних програмах. Однією з таких програм є інтеграційний тренінг, який надає можливість мігрантам вивчати шведську мову, отримувати практичний досвід роботи в природничих заповідниках та здобувати професійні навички в лісовому господарстві. Цей тренінг організований у співпраці з регіональною адміністрацією, центром зайнятості та Національним управлінням лісового господарства. Програма включає практичну роботу, вивчення мови та соціокультурні заняття. Студенти

отримують заробітну плату під час практики, що може бути важливим аспектом самозабезпечення.²⁹

Ключовою частиною успішної інтеграції є співпраця з роботодавцями, яка дозволяє забезпечити, що емігранти отримують не лише теоретичні знання, а й практичний досвід, який сприяє їхній успішній адаптації на ринку праці. Також важливою є підтримка вчителів шведської мови, які допомагають прийдешнім зрозуміти інформацію та успішно інтегруватися в нове суспільство.

В Швеції існує програма "Funka", яка надає консультації з доступності та інклюзії для веб-сайтів та електронних сервісів. Програма "Функа" пропонує консультації з проектування веб-сайтів та розробки електронних платформ, зокрема з огляду на потреби людей із різними видами інвалідності. За допомогою "Функа" компанії можуть переконатися, що їхні онлайн-ресурси відповідають вимогам доступності, що визначені законодавством, і забезпечити комфортне використання для всіх користувачів, незалежно від їхніх можливостей.³⁰

Якщо говорити про американські країни, то хочу звернути увагу на досвід Канади. В освіті основна ідея полягає в тому, ключовим елементом цього підходу є віра в потенціал усіх дітей, і цей принцип відзначається в різноманітних методиках, включаючи програми, такі як "Особистісне планування", "Складання планів дій – СПД", "Коло друзів" і "ПЗДН – Планування завтрашнього дня з надією". Зазначається також, що ці освітні програми виявилися ефективними у взаємодії між школами, батьками та співтовариствами. Також виділяється роль Центру інтегрованої освіти й

²⁹ Kuusipalo, Paula, Hanna Toiviainen, and Pirkko Pitkänen. "Adult education as a means to social inclusion in Nordic welfare states: Denmark, Finland and Sweden." *Young Adults and Active Citizenship* 103 (2021). с. 111-113 – Режим доступу: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/48705/1/9783030650025.pdf#page=116>

³⁰Funka Nu AB – Режим доступу: <https://www.funka.com/>

співтовариства в Торонто, який підтримує ініціативи з просування інклюзії в освіті та співтоваристві.³¹

У Канаді велика увага приділяється створенню безбар'єрного середовища, зокрема в сфері працевлаштування. Закон про рівність у працевлаштуванні, прийнятий в країні, визначає необхідність впровадження політики рівності та усунення бар'єрів у сфері зайнятості. Це свідчить про зобов'язання Канади забезпечити рівні можливості для всіх громадян у сфері праці та виключити будь-які перешкоди, що можуть обмежувати доступ до працевлаштування для різних груп населення.³²

В Німеччині вдалося налагодити систему підтримки інклюзивного доступу до працевлаштування, яка активно сприяє рівним правам всіх громадян у сфері зайнятості. Працедавцям вдалося переконатися у необхідності забезпечення рівних можливостей для всіх, а особлива увага приділяється створенню умов для працевлаштування осіб, які потребують особливого захисту, таких як люди з інвалідністю, батьки маленьких дітей до 6 років, молодь, люди похилого віку та інші групи населення. Це досягнення стало можливим завдяки прийняттю Національного плану дій 2.0 з імплементації Конвенції ООН щодо прав осіб з інвалідністю. Цей план охоплює всі аспекти життя людини, включаючи культуру, спорт, навчання та побут. Такий комплексний підхід свідчить про серйозні зобов'язання Німеччини забезпечити повноцінну участь всіх своїх громадян у суспільному житті, незалежно від їхніх особливостей та потреб.³³

Отже, у світлі актуальності питань інклюзії та безбар'єрності, досвід країн Європейського союзу в цих сферах стає цінним відправленням для

³¹ Турко Б. "ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У КАНАДІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ." *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи* 1 2019, 124-125. – Режим доступу: <http://ppsh.udpu.edu.ua/article/download/178253/178258>

³² Employment Equity Act. – Електронні дані. – [Canada.ca] – Режим доступу: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-5.401/>

³³ Наливайко, Л. Р., & Марценюк, Л. В. (2023). «БЕЗБАР'ЄРНА УКРАЇНА»: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. *Нове українське право*, (4), с. 82-93. – Режим доступу: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/516/467>

інших країн. Ефективні програми інклюзії та стратегії боротьби з дискримінацією та нерівністю можуть взяти свій початок з міжнародного досвіду, такого як досвід Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції та Ісландії та інших країн які мають успіх у впровадженні інклюзії. Важливо навчатися від успішних практик та впроваджувати їх відповідно до специфіки та потреб власної країни для створення більш справедливого, рівного та інклюзивного суспільства для всіх.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ БЕЗБАР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

2.1. Огляд сучасної ситуації та перешкод впровадження безбар'єрності та соціальної інклюзії

В Україні, як і в багатьох інших країнах, питання безбар'єрності та соціальної інклюзії залишаються актуальними та важливими для будівництва справедливого та рівноправного суспільства. Незважаючи на певний прогрес, існують численні виклики, які стоять перед нами на шляху до повноцінної інклюзії всіх громадян. В цьому контексті важливо розглянути сучасну ситуацію та перешкоди, що ускладнюють впровадження безбар'єрності та соціальної інклюзії в Україні.

За останні роки українське суспільство стає все більше освіченим щодо важливості створення рівних умов для всіх громадян, незалежно від їхніх фізичних чи психічних можливостей. Це визначається збільшенням обговорення та усвідомлення громадянами соціальної відповідальності. На мою думку Україна переживає період активних змін у соціальному та культурному вимірах, виходячи за межі традиційних поглядів на громадянське суспільство. Актуальність питань безбар'єрності та інклюзії набуває особливого значення у цьому контексті і є необхідною умовою будівництва сучасної, справедливої та рівноправної держави.

На разі в Україні впроваджується Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року³⁴, тому доцільно розглянути її зміст.

³⁴ НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року від 14 квітня 2021 р. № 366-р, Київ - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#n57>

Ця національна стратегія має за мету створення безперешкодного середовища для всіх груп населення в Україні до 2030 року. Основна ідея полягає в тому, щоб забезпечити рівні можливості кожній людині для реалізації своїх прав і отримання послуг на рівні з іншими. Це досягається шляхом інтеграції безбар'єрності в різні аспекти життя, такі як фізичне оточення, інформація, цифрові технології, соціальна і громадянська участь, економіка та освіта.

Очікувані результати включають в себе визначення та суспільну підтримку стратегічного курсу держави в сфері створення безбар'єрного простору. Реалізація цього курсу повинна забезпечити безперешкодний доступ до фізичного оточення, інформації, цифрових та аналогових послуг, рівні умови участі у суспільних сферах, а також умови для занять фізичною культурою, спортом, культурним вираженням та участі в політичних та громадських процесах.

Усі ці заходи передбачається впроваджувати через регулярні плани заходів, які затверджуватиме Кабінет Міністрів кожні два роки. На разі діє План заходів на 2023—2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

Пропоную детальніше розібрати Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року³⁵, та порівняти її з реаліями. Фізичний напряму полягає в тому, щоб усі об'єкти фізичного оточення були доступні для всіх, незалежно від віку, стану здоров'я, інвалідності, майнового стану, статі та інших ознак. Але аналіз поточного стану вказує на те, що більшість об'єктів не відповідає цьому принципу. Громадський транспорт та інфраструктура міжміського сполучення виявляються застарілими та недоступними для маломобільних

³⁵ НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року від 14 квітня 2021 р. № 366-р, Київ - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#n57>

груп населення, що обумовлено відсутністю пандусів та інших необхідних умов.

Ключові причини проблеми включають відсутність системи моніторингу, неповноту нормативно-правової бази та відсутність кваліфікованих кадрів. Недосконалість нормативно-правової бази призводить до конфліктів між різними стандартами та ускладнює процес створення безбар'єрного середовища. Також відсутній механізм контролю за створенням умов для безперешкодного доступу. А також слід зазначити, що без достатньої кількості кваліфікованих фахівців у цих галузях, стає важко забезпечити належний рівень фізичної безбар'єрності в інфраструктурі та об'єктах середовища. Маючи не достатньо експертів, які спеціалізуються в питаннях доступності, може бути складно розробляти і впроваджувати ефективні проекти, які враховують потреби всіх соціальних груп, зокрема маломобільних осіб. Це у свою чергу ускладнює реалізацію державної політики.

Щоб глибше зрозуміти з якими фізичними бар'єрами може стикнутися пересічна людина, я провела невелике опитування різних категорій населення у місті Чернівці. Тут слід зазначити, що з ними стикаються не лише люди з інвалідністю, які можуть зазнати фізичних бар'єрів в області доступу, таких як відсутність пандусів, ліфтів чи інших пристосувань для руху на візках. Ці бар'єри можуть торкнутись і інших членів суспільства. До прикладу люди похилого віку, які мали обмежену фізичну здатність, зауважували на рахунок відсутність поручнів на сходах або в автобусах. Батьки які мають маленьких дітей стикатися з труднощами у використанні публічних місць, якщо вони не призначені з урахуванням потреб батьків. Люди, які тимчасово обмежені травмами або іншими станами, також можуть стикнутися з труднощами, якщо оточуюче середовище не пристосоване до їхніх поточних потреб. Серед основних бар'єрів, які називали опитувані були наступні: наявність сходів без пандусів чи підйомників (а за наявності,

неможливість їх використання), високі пороги або підйоми, нерівності або розташування об'єктів на тротуарах, транспорт не обладнаний для перевезення людей з інвалідністю і т.д..

Для вирішення проблеми фізичних бар'єрів були встановлені Державні будівельні норми України³⁶, які мають на меті створення інклюзивності будівель і споруд. Слід зазначити основні критерії, які встановлюються даними нормами, а саме:

1. **Розділення транспортних шляхів:** Заборона об'єднання транспортних проїздів та пішохідних доріг, за винятком конкретних ситуацій, сприяє безпеці та комфорту пішоходів.
2. **Безперешкодний рух:** Проекти повинні передбачати умови для безперешкодного та зручного пересування з урахуванням будівельних норм, що сприяє універсальному доступу.
3. **Ширина пішохідних шляхів:** Визначена ширина пішохідних шляхів з урахуванням вимог безпеки та комфорту користувачів.
4. **Універсальний дизайн будівель:** Зазначено вимоги до універсального дизайну для нових будівель і реконструкції, що включає в себе влаштування пандусів та безпорогових входів.
5. **Доступність дверей:** Детальні вимоги до дверей, включаючи заборону використання дверей, які гойдаються на завісах, та необхідність контрастного виділення елементів. Також, важливо враховувати потреби осіб з обмеженими можливостями при проектуванні відчинення дверей.

Проаналізувавши у вищезгаданій стратегії поточний стан інформаційних бар'єрів, можна виокремити кілька ключових проблем. По-перше, державні органи не забезпечують повноцінної інформаційної

³⁶ ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» із зміною № 1. Опубліковано 25.09.2023, Київ - Режим доступу: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832

доступності, що вимагає необхідних змін у наданні публічної інформації. Основні інструменти громадського контролю і робота державних органів не адаптовані для осіб з різними видами обмежень, такими як порушення зору, слуху чи інтелектуального розвитку. Це призводить до того, що не всі громадяни можуть отримати інформацію та брати участь у громадських обговореннях у зручному для них форматі.

З особистого досвіду роботи фахівцем з соціальної роботи, можу з впевненістю підтвердити, що інформаційні бар'єри існують. У ході роботи з сім'ями інвалідів (глухо-німі), переді мною поставали досить серйозні проблеми, оскільки для співпраці з такими сім'ями потрібен сурдопереклад, який на жаль є важкодоступним. Процедура отримання сурдоперекладу для даної категорії людей є занадто складною, і не враховує їх обмеженості у можливостях. Ще одним недоліком, є недостатня кількість спеціалістів з сурдоперекладу. Ці проблеми створюють умови для інформаційної обмеженості людей з порушенням слуху.

Сюди слід додати і те, що більшість медіапродукції не адаптована для осіб з обмеженнями, що потребує нормативного врегулювання. Особи з порушеннями зору, слуху та інтелектуального розвитку мають обмежений доступ до телебачення через відсутність дублювання аудіовізуальної інформації за рахунок субтитрування або переклад на жестову мову. Сюди ж слід віднести екстрене оповіщення, яке не враховує потреби людей з обмеженими можливостями. Це вимагає розробки єдиних стандартів для забезпечення доступності інформації у різних сферах життя.

Сюди можна віднести вимоги Державних будівельних норм України³⁷, згідно яких мають бути забезпечені:

³⁷ ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» із зміною № 1. Опубліковано 25.09.2023, Київ - Режим доступу: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832

1. **Вхідна інформація:** важливо, щоб вхід на територію мав чітку та доступну інформацію про об'єкт, щоб усі користувачі могли з легкістю зорієнтуватися.
2. **Система орієнтації:** важливо передбачити систему засобів орієнтації та інформаційної підтримки, таку як тактильні та візуальні елементи, аудіо-показники на всіх шляхах руху.
3. **Системи засобів інформації і сигналізації про небезпеку:** мають бути комплексними, надаючи візуальну, звукову і тактильну інформацію.
4. **Система засобів інформації для зон і приміщень :** мають забезпечувати безперервність інформації та орієнтацію в місцях масового відвідування, а також надавати інформацію про послуги, розташування, шляхи евакуації та попереджує про небезпеку.
5. **Візуальна інформація:** має бути розташована на контрастному фоні з розмірами знаків, що відповідають відстані огляду.

Але слід зазначити, що хоч і не в повній мірі, але цей бар'єр поступово долається. До прикладу останнім часом все частіше у публічних місцях можна помітити таблички, що дублюють інформацію шрифтом Брайля, тактильні елементи та голосові сповіщення. Фестивалі "Atlas Weekend", ZOUND-2021, фотовиставка PHOTO KYIV, навіть Київський саміт перших леді та джентльменів - це масштабні події, на яких працювали перекладачі жестової мови. На багатьох сайтах вже стало звичайністю мати версію, яка спеціально адаптована для людей з порушеннями зору. Це не лише важливо для тих, хто має конкретні потреби, а й користується популярністю серед тих, хто має нормальний зір. Широкий та контрастний шрифт робить інтерфейс зручнішим для всіх користувачів. Однак інклюзивність не обмежується лише зоровими потребами. Сервіс "Почуй мене" — це важливий крок для забезпечення доступності інтернет-ресурсів для людей з

порушеннями слуху. Це надає можливість спілкування з перекладачем жестової мови онлайн та отримувати відповіді на запитання у відеолінії.³⁸

Також на просторах українських міст можна помітити деякі ділянки обладнані тактильними елементами доступності, які забезпечують безпеку, орієнтацію та інформацію для осіб із порушеннями зору. Світлофори також оснащені аудіо показчиками.

Державні будівельні норми України³⁹ включають тактильні елементи доступності (ТЕД), візуальні елементи доступності та аудіо показчики. Вони надають інформацію для самостійної орієнтації в інфраструктурі населених пунктів для людей з обмеженими можливостями.

Щодо цифрової безбар'єрності, в Україні проблеми доступу до цифрової інфраструктури стають перешкодою для багатьох громадян, особливо тих, хто проживає в селах. Наразі ще о села, які не мають доступу хоча б до одного оператора фіксованого Інтернету. Вартість підключення для в деяких сільських місцевостях вдвічі вища, ніж в містах, при тому, що їхня купівельна спроможність менша. Серед інших проблем - відсутність мобільного Інтернету для громадян, які проживають в населених пунктах без покриття. Крім того, школи та бібліотеки виявляються недостатньо комп'ютеризованими та не завжди забезпеченими Інтернет-підключенням, що ускладнює розвиток цифрової грамотності.⁴⁰

Міністерство цифрової трансформації в Україні підключає села до швидкісного Інтернету. Більше 200 сіл та сільських шкіл вже мають доступ. Одночасно, на порталі "Дія" розміщено відеоролики для поліпшення цифрової грамотності. Це допомагає різним групам населення, включаючи

³⁸ «Бар'єри та безбар'єрність: що нам заважає та як цього позбутися», Хмельницька В. від 10:53, 15.12.21, tsn.ua - Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/bar-yeri-ta-bezbar-yernist-scho-nam-zavazhaye-ta-yak-cogo-pozbutisya-1928365.html>

³⁹ ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» із зміною № 1. Опубліковано 25.09.2023, Київ - Режим доступу: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832

⁴⁰ НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року від 14 квітня 2021 р. № 366-р, Київ26 - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#n57>

лікарів, вчителів і людей літнього віку, розуміти та використовувати Інтернет.⁴¹

Україна активно працює над забезпеченням рівних можливостей для всіх. Однак існують серйозні виклики. Низький рівень соціального залучення та громадянської участі, особливо серед маломобільних груп, свідчить про потребу в безбар'єрному доступі до усіх сфер життя. Дискримінація та недостатнє визнання різноманітності сприяють цій проблемі. Хочу зазначити, що під час робіт із маломобільними людьми, я особливо відчула брак заходів для людей з обмеженими можливостями, а також їх не достатню залученість до громадської активності.

Гендерні стереотипи та нерівність між чоловіками та жінками залишаються актуальними проблемами в Україні. Навіть при формальному проголошенні рівності, статистика свідчить про нерівні умови для жінок на ринку праці. Різниця в заробітній платі та недостатнє представництво жінок у політиці свідчать про наявність стереотипів та бар'єрів у суспільстві. Частка жінок у Верховній Раді України 9-го скликання становить 20,6 відсотка. Це суттєво більше, ніж у всіх попередніх скликаннях, однак досі менше, ніж в парламентах ЄС.⁴²

Проблеми також стосуються сфери охорони здоров'я, де застарілі підходи та низький рівень реабілітаційних послуг ускладнюють життя осіб з інвалідністю та похилого віку.

У сфері соціального захисту потрібен перегляд механізмів розподілу пільг та гарантій. Однією з проблем, є складна бюрократія в державних установах. Складні процедури заповнення документів, довгі строки очікування, та інші фактори, ускладнюють або взагалі унеможливають

⁴¹ «Бар'єри та безбар'єрність: що нам заважає та як цього позбутися», Хмельницька В. від 10:53, 15.12.21, tsn.ua - Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/bar-yeri-ta-bezbar-yernist-scho-nam-zavazhaye-ta-yak-cogo-pozbutisya-1928365.html>

⁴² «Як змінювався гендерний склад Ради останні 30 років», 6.05. 2020, 13:06 «Слово і Діло». 2009—2023 - Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/06/infografika/polityka/yak-zminyuvavsya-hendernyj-sklad-rady-ostanni-30-rokiv>

отримання послуг для певних груп суспільства, зокрема, для людей із обмеженими можливостями. Це створює додаткові труднощі для отримання необхідної підтримки та участі в суспільстві на рівних засадах.

Також не слід забувати про людський фактор, зокрема небажання деяких працівників допомагати тим, хто має складнощі у взаємодії з державними структурами. Це може ставати серйозною перешкодою для отримання необхідних послуг. Ця проблема може бути пов'язана з різними факторами, такими як недостатнє розуміння потреб цільової групи людей, відсутність адаптивних підходів у роботі з різними групами населення, чи навіть стереотипи та упередження.

Щодо освітньої безбар'єрності, проблеми також полягають у непридатності дитячих садочків для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Учні з особливими освітніми потребами часто навчаються відокремлено від інших дітей, що створює соціальні бар'єри та не сприяє їх інтеграції. Потреби учасників освітнього процесу з особливими освітніми потребами недостатньо задовольняються. Низький рівень підготовки педагогічних працівників та недостатня забезпеченість інклюзивно-ресурсних центрів ускладнюють навчання цільової аудиторії. А упередженість стосовно безбар'єрності та низький рівень поширення культури прийняття учасників освітнього процесу лише підсилюють проблеми інклюзії. Недостатній рівень використання сучасних методик та підходів також затримує ефективність освітнього процесу.

Джерелами нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання в загальноосвітніх закладах є ратифіковані міжнародні нормативно-правові акти, такі як Конституція України та Закон України "Про освіту". Закон визначає ключові поняття інклюзії та надає їм тлумачення, а також закріплює принципи розумного пристосування об'єктів матеріально-технічної бази закладів освіти до потреб осіб з особливими потребами. Положення Закону України "Про повну загальну середню освіту" регулюють

інклюзивне навчання, зокрема принцип рівності умов для здобуття освіти незалежно від освітніх потреб дитини та заборона дискримінації. Крім того, що існують стратегії, такі як Національна стратегія інклюзивної освіти на 2021-2031 роки та Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017–2026 роки, які визначають перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні.⁴³

Серед 17 337 українських шкіл лише 1518 залучені до інклюзивного навчання. 85 % школярів з особливими потребами не охоплені навчанням у загальноосвітніх закладах. Таким чином, показник інклюзії в Україні складає лише 15%. Для порівняння: у Литві ця цифра охоплює 90%, Польщі – 42%, Словаччині – 42%, Угорщині – 57%, Італії – 99%, Норвегії – 90%, Франції – 25%.⁴⁴

В останній період внаслідок інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в загальний освітній простір, набула популярності практика індивідуального навчання для дітей з вадами психофізичного розвитку як передбачено пунктом 1.7 "Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах". Ця ініціатива відкриває можливість для дітей даної категорії отримувати освіту без відокремлення від сім'ї та місця проживання, уникаючи необхідності навчання у спеціальних школах-інтернатах. Серед дітей, що навчаються індивідуально, є учні з легкою розумовою відсталістю, які опановують програму допоміжної школи в умовах загальноосвітнього навчального закладу.⁴⁵

⁴³ Селезньова, О. М., О. Є. Гордійчук. "СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВИТИ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД.", с. 391-392 - Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/370/10198/21265-1?inline=1>

⁴⁴ Гладуш, В. "ІНКЛЮЗИВНА ОСВИТА В УКРАЇНІ: успіхи, проблеми, перспективи", 2018. - Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/729855/1/%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%85%D0%B8,%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8,%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8.pdf>

⁴⁵ Також там.

Але тут ще слід зазначити, що зі слів багатьох батьків які мають дітей з інвалідністю, або з тяжкими хворобами, дітям краще навчатися в інтернатних закладах з денним перебуванням. Це дозволяє дітям не бути відокремленими від сім'ї, і в той же час забезпечує доступ дітей до кваліфікованої медичної допомоги, реабілітаційних послуг та інших процедур, які можуть бути необхідні для їхнього здоров'я та фізичного розвитку. Тому на мою думку тут важливо враховувати можливість захворювання та бажання дітей та батьків щодо навчання у звичайних навчальних закладах.

Якщо проаналізувати проблеми які потрібно подолати в сфері економічної безбар'єрності, можна зазначити, що один із ключових висновків полягає в тому, що потенціал підприємництва та самозайнятості не використовується повною мірою для забезпечення економічної свободи вразливих груп. Низький рівень розвитку підприємницької культури та фінансової грамотності у вразливих категоріях, таких як молодь, жінки, особи похилого віку та інваліди, є серйозними проблемами.

Зокрема, щодо системи пільг та кредитування – її ефективність є недостатньою, що обмежує стимулювання підприємницької активності. Також відзначається відсутність консультаційного супроводу для створення та реєстрації підприємницької діяльності, що важливо для розпочинання власного бізнесу.

Але слід відзначити, що кроки для підвищення підприємницької активності вже робляться. Особливо хочеться відмітити що даний напрям, протягом останнього часу, активно популяризується серед студентської молоді. До прикладу у ЧНУ імені Ю.Федьковича проводить свою діяльність бізнес-інкубатор «Innovation challenge», який дає можливість студентам створити свій стартап, допомагає розробити бізнес-модель та бізнес-план, надає підтримку та допомагає протестувати свій проект. На мою думку, це хороша можливість для студентів, як для вразливої групи, стати

самостійними та забезпеченими у фінансовому плані. Також слід додати про те, що процедури відкриття ФОП, подання декларацій та сплата податків значно спростились. На даний момент відкрити ФОП можна на порталі Дія буквально за кілька хвилин, а всі розрахунки з податковою вести онлайн.

Ще одна проблема стосується бар'єрів на шляху активності цих груп на ринку праці. Розповсюджені стереотипи серед роботодавців та колективів, низький рівень професійної орієнтації та проблеми у догляді за дітьми є основними перешкодами. Важливо відзначити, що психологічні та соціальні бар'єри також ускладнюють працевлаштування для вразливих категорій. А також серйозними проблемами є недостатність робочих місць, відсутність ресурсів для облаштування робочих місць для інвалідів та дискримінація на робочому місці.

Тут хочеться зазначити, що з розвитком дистанційних технологій, для обмежених груп населення, таких як матері в декретній відпустці, люди з обмеженими руховими можливостями – з'явилась можливість працювати віддалено. Але тут основне – не потрібно забувати про важливість взаємодії з соціумом. Тому для поліпшення соціального становища вразливих категорій населення, потрібні зміни у сфері соціального забезпечення.

2.2. Перспективи розвитку безбар'єрності та соціальної інклюзії

Сучасний світ невпинно рухається до ідеалу суспільства, де кожен із нас має рівні права та можливості незалежно від своїх особливостей чи обмежень. Україна вкладає значні зусилля у розвиток безбар'єрності та соціальної інклюзії. Тому важливо приділити увагу докладному розгляду перспектив розвитку вказаних напрямків у нашій країні. Зазначимо основні вектори, які визначають подальші кроки в створенні суспільства, де кожна особа, незалежно від своїх особливостей, є активним учасником та має можливість реалізовувати свій потенціал в усіх сферах життя.

На тлі поступової трансформації суспільного уявлення про важливість інклюзії та безбар'єрності, Україна визнає необхідність активного фінансування та інвестування в ці напрямки. Останніми роками спостерігається сталий ріст фінансової підтримки для проектів, спрямованих на створення інклюзивного середовища та забезпечення безбар'єрного доступу.

Один із ключових моментів в цьому процесі - прийняття ряду законодавчих актів, що закріплюють фінансові механізми підтримки. До них відносяться закони, що визначають бюджетні асигнування для створення інфраструктурних об'єктів, а також фінансування проектів у сфері освіти та розвитку соціальних послуг для осіб з особливими потребами.

Україна, перебуваючи на шляху створення справедливого та рівного суспільства, має надавати особливу увагу фінансуванню та інвестиціям у безбар'єрність та інклюзію. Сучасні реалії визначають ряд ключових тенденцій та перспектив, які формують майбутнє цих ініціатив.

Перший крок у напрямку створення безбар'єрного та інклюзивного суспільства - це збільшення державного фінансування. Прогресивна політика уряду передбачає поетапне зростання бюджетних коштів, виділених на

реалізацію проектів з створення інфраструктури та соціальних послуг для осіб з обмеженими можливостями.

Одним із ключових аспектів є залучення приватних інвестицій у безбар'єрність та інклюзію. Розвиток інвестиційних механізмів, включаючи партнерства з бізнесом та створення інвестиційних фондів, сприятиме створенню стійкого фінансового підґрунтя. Для привертання більшої кількості інвестицій у безбар'єрність та інклюзію може бути введена система фінансових заохочень для бізнесу, що активно підтримує та реалізує проекти з цих напрямків.

Співпраця з громадськими та неприбутковими організаціями грає важливу роль у забезпеченні додаткових ресурсів та експертної підтримки. Розвиток партнерств та спільних ініціатив може забезпечити комплексний підхід до розв'язання проблем безбар'єрності.

Щодо законодавства України, на сучасному етапі воно вже включає положення, що стосуються інклюзії та безбар'єрності. Зокрема, визначення інклюзивного навчання, права осіб з особливими потребами, а також вимоги до створення безбар'єрного оточення в публічних просторах закріплені в Конституції, Законі про освіту, та інших правових актах. Проте, ця нормативна база потребує постійного вдосконалення, оскільки суспільство розвивається, з'являються нові виклики та завдання.

Однією з ключових перспектив є активна робота над новими та вдосконаленням існуючих законів. Це може включати в себе зміни в Законі про освіту, щоб детальніше визначити процес інклюзивного навчання та забезпечити необхідні ресурси. Також, може знадобитися прийняття нових законів, що стосуються безбар'єрності в інших сферах, таких як транспорт, медична допомога, та робоче оточення.

Розробка конкретних стандартів та рекомендацій забезпечить єдність у розумінні та застосуванні принципів інклюзії та безбар'єрності. Це може

включати в себе стандарти доступності для будівель, транспорту, інформаційних технологій, а також методичні рекомендації для вчителів, лікарів і фахівців з соціальної роботи і т. д.. Планування та реалізація заходів повинна враховувати думку експертів та представників громадськості, зокрема осіб з особливими потребами. Це забезпечить врахування всіх аспектів та відмінностей в потребах різних груп громадян.

Також, для успішної імплементації інклюзивних практик важливо забезпечити інформаційну свідомість громадян. Це може включати в себе проведення освітніх кампаній, які роз'яснюють переваги інклюзії та безбар'єрності, а також права та можливості осіб з особливими потребами.

Щодо перспектив які я бачу в освітній інклюзії це в першу чергу розвиток системи підтримки вчителів, яка б передбачала професійну підготовку та надання педагогічних ресурсів. Для цього є необхідним розробка та впровадження спеціалізованих програм професійної підготовки вчителів, які включатимуть в себе модулі з інклюзивної педагогіки, роботи з різними видами навчальних потреб та ефективного взаємодії з батьками дітей із спеціальними потребами. Також складовою частиною вважаю створення центрів надання методичної допомоги вчителям, де вони можуть отримати доступ до сучасних методик, матеріалів та інструментів для інклюзивного навчання. Регулярне оновлення цих ресурсів з урахуванням нових відкриттів у галузі спеціальної педагогіки.

Наступним кроком є розширення інфраструктури для навчання осіб із різними потребами, шляхом створення безбар'єрного оточення та спеціалізованих класів. Для цього необхідно ініціювати роботу з адаптації освітніх закладів для забезпечення доступу для усіх учнів, включаючи будівництво пандусів, облаштування спеціальних туалетів та інших умов для комфортного перебування. Хоча деякі заходи для адаптації освітніх закладів вже впроваджуються, але досі велика частка ще залишається непристосованими до потреб особливих дітей. Наступним етапом на мою

думку має стати збільшення кількості класів та груп з інклюзивною спрямованістю, де буде можливість надання індивідуальної допомоги та підтримки. Також невід'ємною частиною роботи в цьому напрямку має стати розробка і впровадження індивідуальних навчальних планів та матеріалів для учнів із різними потребами, та забезпечення їм доступу до додаткових засобів навчання та технічних пристроїв, а також підтримка та організація спільних заходів (спортивних ігор, художніх проектів), які сприятимуть соціальній інтеграції дітей із особливими потребами.

План заходів, пов'язаний із реалізацією Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні, відкриває перед країною важливі перспективи у сфері освіти та доступу до неї для різних груп населення. Однією з ключових ініціатив є забезпечення громад шкільними автобусами, щоб зробити освіту доступною для кожної дитини, незалежно від її місця проживання. Ухвалення Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти є кроком у напрямку створення умов для навчання дітей з особливими освітніми потребами в їхній власній громаді. Це сприятиме спілкуванню з однолітками, розвитку соціальних навичок та загальному підвищенню рівня доступності освіти.⁴⁶

Тут слід розуміти, що на шляху впровадження інклюзивної освіти можуть виникнути проблеми та конфлікти пов'язані з упередженим ставленням та дискримінації вразливої категорії дітей. Тому необхідно передбачити проведення широкомасштабних освітніх кампаній, які популяризують інклюзивну освіту серед батьків, учнів та громадськості. Використання засобів масової інформації, соціальних мереж та локальних заходів.

⁴⁶ "Освіта для всіх": Уряд ухвалив План заходів для реалізації стратегії безбар'єрності, 27 Квітня 2023, – Електронні дані. – [nus.org.ua] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/news/osvita-dlya-vsih-uryad-uhvalyv-plan-zahodiv-dlya-realizatsiyi-strategiyi-bezbar-yernosti/>

Ухвалення Закону України "Про освіту дорослих" вказує на важливість надання можливостей для навчання та перепідготовки тих, хто втратив роботу. Це сприятиме їхній фінансовій незалежності та успішній реалізації у майбутньому.

Розвиток і підтримка Всеукраїнської школи онлайн та облаштування споруд цивільного захисту в закладах освіти покликані забезпечити можливість навчання дітей, навіть у тих регіонах, де існують труднощі з доступом до звичайної освітньої інфраструктури. Це дозволить забезпечити стабільні та безпечні умови для навчання, навіть в умовах зруйнованих шкіл.

Ці ініціативи формують перспективи створення інклюзивного та доступного освітнього середовища в Україні.⁴⁷

Хочеться також зазначити про важливість обміну досвідом та міжнародної співпраці. Запровадження системи обміну досвідом між українськими та закордонними педагогічними колективами, організація тренінгів та семінарів з участю експертів із країн, де інклюзивна освіта вже успішно розвивається, підвищили українську інклюзивну освіту на новий рівень. Активне залучення до міжнародних освітніх проєктів та обмін студентами, вчителями та експертами дали б змогу розширення кругозору та впровадження передового досвіду у практику української освіти.

Оскільки сучасні технології не просто відкривають нові можливості, але і можуть допомогти удосконалити підхід до соціальної інклюзії в Україні, допомагаючи створити більш доступне та рівноправне суспільство.

Технологічні рішення для соціальної інклюзії в Україні вже виявляються суттєвим чинником, сприяючи рівному доступу осіб із різними обмеженнями до різних сфер життя. На сучасному етапі, із зростанням швидкості та доступності Інтернету, особливу увагу слід приділяти розробці

⁴⁷ "Освіта для всіх": Уряд ухвалив План заходів для реалізації стратегії безбар'єрності, 27 Квітня 2023,]. – Електронні дані. – [nus.org.ua] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/news/osvita-dlya-vsikh-uryad-uhvalyv-plan-zahodiv-dlya-realizatsiyi-strategiyi-bezbar-yernosti/>

мобільних додатків, спрямованих на конкретні потреби осіб із різними видами обмежень. Тут хотіла б зазначити що у процесі роботи з глухонімими людьми, я особливо гостро відчула потребу у перекладачі на жестову мову. Тому створення перекладача для жестової мови є цікавим та перспективним напрямом в розвитку технологій, спрямованих на покращення комунікації та доступу до інформації для глухих та німих осіб. Такий перекладач може значно полегшити їхню взаємодію з оточуючими.

Також слід активно розробляти електронні освітні ресурси, створюючи онлайн-курси та матеріали, які враховують індивідуальні потреби користувачів. У майбутньому можливе розширення використання інноваційних технологій, таких як розпізнавання мови та штучний інтелект, для створення більш інтуїтивних і ефективних інтерфейсів. Для успішного впровадження таких технологічних рішень важливо забезпечити гнучкість та адаптабельність. Впровадження таких рішень не лише покращить рівні можливості, але й сприятиме розвитку суспільства в цілому.

На сучасному етапі в Україні важливою є реалізація інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності громадян щодо інклюзії та безбар'єрності, оскільки деякі верстви населення ще мають обмежене усвідомлення інклюзії або упереджене ставлення до людей які потребують інклюзію. Сюди можна включити: співпраця із засобами масової інформації для розміщення матеріалів та інтерв'ю експертів, що сприяють розумінню інклюзивних питань, а також залучення впливових особистостей, наприклад блогерів та знаменитостей, які можуть привернути увагу до інклюзивних ініціатив.

Далі слід зазначити ,сучасному етапі в Україні спостерігається певний прогрес у реалізації заходів, спрямованих на підтримку та стимулювання трудової інклюзії. Однак, несвідомість та системні проблеми ще заважають повноцінній інтеграції осіб із різними потребами у сферу праці.

На мою думку у перспективі, важливим етапом є розвиток програм підтримки для роботодавців. Це б включало надання їм інструкцій та консультацій з інклюзивних практик, а також фінансової підтримки для компенсації витрат на створення інклюзивного середовища на робочому місці. Слід акцентувати увагу на створенні умов для трудової адаптації та розвитку професій. Це б включало індивідуалізовані плани адаптації, менторську підтримку та організацію робочого простору, що враховує потреби всіх працівників.

Важливим елементом є системна перевірка інклюзивних практик шляхом аудитів та регулярної оцінки. Усунення виявлених проблем та впровадження коректив дозволить підтримувати інклюзивну трудову практику на всіх рівнях. Необхідно також впроваджувати фінансові стимули, які б підтримували підприємства з високим рівнем інклюзивності. Це може включати фінансові пільги та заохочення до інновацій в сфері трудової інклюзії.

На сучасному етапі в Україні існує певна кількість культурних проєктів, проте не завжди вони приділяють достатню увагу інклюзії та різноманітності аудиторії. Однак у наступних роках можна очікувати позитивний розвиток інклюзивних культурних ініціатив у країні.

Важливим є і сприяння культурним ініціативам, що враховують різноманітність аудиторії. Це включає в себе фінансову підтримку та створення умов для того, щоб різні групи населення могли активно брати участь у культурних подіях. Зокрема, важливо враховувати потреби людей із різними видами обмежень та забезпечити їм доступ до різноманітних культурних подій.

З досвіду роботи можу стверджувати, що наразі організація інклюзивних заходів є мізерним, тому це має стати важливим етапом у розвитку культурних ініціатив. Це може бути проведення спеціальних

виставок, концертів, майстер-класів або інших подій, які сприяють взаємодії різних груп населення. Такі заходи допоможуть не лише залучити широку аудиторію, але й сприятимуть розумінню та прийняттю культурної різноманітності в суспільстві.

Слід зазначити, що прем'єр-міністр Денис Шмигаль та Перша леді Олена Зеленська очолили засідання Ради безбар'єрності в Україні. Оголошений план заходів на 2023–2024 роки визначає 472 ініціативи з безбар'єрності у різних сферах. Зокрема, надається увага соціальній, освітній, економічній, цифровій, громадянській та фізичній доступності. Олена Зеленська підкреслила, що в умовах війни та відбудови безбар'єрність стає невід'ємною частиною якості життя та виживання. Програма розвитку ООН в Україні активно співпрацює з урядом для забезпечення інклюзивності та доступності у всіх заходах кризового реагування.⁴⁸

Важливим аспектом який неможливо не розглянути, це інклюзія та безбар'єрність під час війни та після її завершення. В умовах воєнного конфлікту інклюзія набуває важливого значення як засіб полегшення страждань та забезпечення гідного існування всіх верств населення. Кризові ситуації, такі як повномасштабне вторгнення, посилюють нерівності та уразливість різних груп населення. Внутрішньо переміщені особи, сім'ї без годувальника, сироти, інваліди та ветерани війни стають особливо вразливими, зокрема в сфері фінансового обслуговування. Для забезпечення їхніх потреб важливо розробляти спеціальні державні програми та фінансові продукти, а також проводити інформаційні кампанії для підвищення обізнаності щодо їхніх прав. Розвиток фінансової інклюзії в Україні має будуватись із залученням інноваційних технологій: популяризація мобільних платежів, адаптація та імплементація технологій блокчейну до українського ринку, створення електронних грошей, розробка персоналізованих

⁴⁸ Інтеграція принципів безбар'єрності в Україні у відповідь на нові виклики, 15 FEBRUARY 2023, – Електронні дані. – [undp.org] – Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/intehratsiya-pryntsypiv-bezbaryernosti-v-ukrayini-u-vidpovid-na-novi-vyklyky>

фінансових продуктів, реалізація соціальних кредитних програм для вразливих груп населення. Основний принцип фінансової інклюзії в Україні повинен ґрунтуватися на зручності та доступності для всіх, зокрема для тих, хто зазнає впливу воєнних подій. Враховуючи потужний потенціал української економіки, фінансова інклюзія може стати важливим інструментом для відновлення та підтримки уразливих груп населення.⁴⁹

Запровадження інклюзивних підходів у гуманітарну допомогу дозволяє забезпечити рівний доступ до необхідних ресурсів та послуг для всіх, незалежно від їхнього статусу, здоров'я чи інших обмежень. Психосоціальна інклюзія грає ключову роль у підтримці психічного здоров'я та реабілітації тих, хто відчуває вплив воєнних подій. Програми психологічної підтримки та взаємодії допомагають людям подолати травми та відновити емоційний стан.

Інклюзивні освітні ініціативи під час воєнного конфлікту важливі для збереження здобутків у сфері навчання. Забезпечення можливості отримання освіти дітям та молоді в умовах воєнного стресу допомагає зберегти нормальний розвиток та забезпечити перспективи майбутнього.

Створення інклюзивних просторів для роботи та участі в громадському житті гарантує, що кожна людина, незалежно від можливостей чи обмежень, може брати участь у формуванні та підтримці суспільства під час воєнного конфлікту. Це сприяє не лише виживанню, але і підтримує духовність та солідарність серед громадян.

Для вразливих груп населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, сімей без годувальників, сиріт, інвалідів та ветеранів війни, необхідно забезпечити житло та джерела доходу. Часто допомога від держави та міжнародних фондів недостатня для комфортного життя, тому важливим інструментом може бути надання грантів та безвідсоткових кредитів для

⁴⁹ Гуменюк, Л. С. ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ. с.153 – Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/341/9422/19652-1?inline=1>

створення власного підприємництва. Це не лише покращить фінансову самостійність, але й сприятиме створенню нових робочих місць. Особливу увагу слід приділити сім'ям загиблих воїнів та сиротам, які втратили годувальника сім'ї через війну. Надання комплексного захисту, такого як фінансування освіти дітей, створення спеціальних депозитів для збереження коштів цих дітей та доступ до вигідного кредитування, може покращити їхній фінансовий стан та майбутнє. Окремою категорією вразливих є військові, включаючи ветеранів, які стикаються з травмами та посттравматичним розладом. Забезпечення їхньої фінансової стабільності через програми підтримки, включаючи інвалідів війни та інші групи, є стратегічно важливим. Це може включати створення спеціальних фінансових продуктів та навчання фінансовій грамотності для підтримки їхнього цивільного життя.⁵⁰

У світлі очікуваного завершення війни, інклюзія також грає ключову роль у створенні стійкого майбутнього. Починаючи з психологічної підтримки, інклюзивні програми нададуть можливість тим, хто пережив воєнні труднощі, знайти взаємодію та підтримку для відновлення, особливо це стосується військових.

Сприяючи соціальній реінтеграції ветеранів, інклюзивне оточення в суспільстві сприятиме їхній успішній адаптації, дозволяючи відчувати себе корисними та залученими. Освітні та професійні програми з інклюзивним підходом стануть каталізатором нових кар'єрних можливостей для тих, хто втратив роботу чи освітні шанси через воєнні події.

Заохочуючи економічне відновлення через інклюзивне працевлаштування, створюються умови для економічної самостійності та активної участі ветеранів у господарському житті. Також, інклюзивне

⁵⁰ Гуменюк, Л. С. ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ.с.159-160 – Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/341/9422/19652-1?inline=1>

суспільство надає можливості для активної участі у прийнятті рішень та формуванні майбутнього, що сприяє відчуттю гідності та партнерства.

У контексті вирішення проблем воєнного часу, інклюзія допомагає збалансувати соціальні відносини та зменшити нерівність, роблячи суспільство більш стійким та злагодженим.

У подальшому розвитку інклюзивних культурних ініціатив важливо враховувати гендерні, етнічні та інші аспекти різноманітності такі як обмежені можливості певних категорій людей. Співпраця з громадськими організаціями та активна участь різних груп населення у формуванні та реалізації культурних проєктів також буде сприяти створенню інклюзивного культурного середовища в Україні.

Узагальнюючи, сучасні зусилля України у напрямку інклюзії та безбар'єрності свідчать про те, що країна визнає важливість створення справедливого та рівного суспільства. Активне фінансування, залучення приватних інвестицій, співпраця з громадськими організаціями та постійне вдосконалення законодавства забезпечить стратегічний підхід до забезпечення рівних можливостей для всіх. Перспективи включають в себе подальше зростання фінансової підтримки, створення стандартів та рекомендацій, розвиток системи підтримки вчителів та поширення інформаційної свідомості. Інклюзія та безбар'єрність мають стати не лише цілями, але й ключовими принципами, що визначають майбутній розвиток суспільства.

ВИСНОВКИ

Отже, у сучасному світі поняття соціальної інклюзії та безбар'єрного середовища стають не тільки актуальними, а й необхідними компонентами будь-якого прогресивного суспільства.

Соціальна інклюзія означає не лише врахування різних соціальних груп у суспільстві, а й активне забезпечення можливостей для участі кожної людини у громадському житті. Це передбачає визнання та повагу до різноманітності, створення умов для освіти, працевлаштування та повноцінної участі у суспільних подіях незалежно від соціально-економічного статусу чи фізичних можливостей. Соціальна інклюзія є важливим елементом будівництва гармонійного та справедливого суспільства, де різноманіття вважається силою.

Безбар'єрність, у свою чергу, ставить за мету створення оточення, яке було б доступним для всіх, незалежно від їхніх фізичних обмежень. Це включає в себе не лише відсутність архітектурних бар'єрів, а й усунення будь-яких перешкод, які можуть ускладнювати повноцінну участь осіб з обмеженими можливостями у суспільному житті. Безбар'єрність є ключовим фактором для створення інклюзивного середовища, де кожна особа може вільно користуватися усіма благами суспільства та відчувати себе повноправним учасником.

Спільно соціальна інклюзія та безбар'єрність формують основу для гармонійного та рівноправного суспільства, де кожна індивідуальність вважається цінністю, а різноманіття вважається силою для спільного розвитку.

Закордонний досвід впровадження безбар'єрності та інклюзії відображає цікаві практики та інновації, які можуть стати цінним джерелом навчання для України у прагненні створення безбар'єрного середовища та сприяння соціальній інклюзії. Зокрема, врахування іноземного досвіду

полегшує процес розробки та впровадження політик, спрямованих на поліпшення якості життя осіб з різними потребами.

Закордонний досвід є важливим джерелом інспірації для розробки новаторських підходів для інклюзивного розвитку. Вивчення успішних прикладів допомагає уникати можливих помилок та шляхом узагальнення досвіду інших країн створити ефективну стратегію для розвитку безбар'єрного середовища в Україні.

Заклучно, закордонний досвід впровадження безбар'єрності та інклюзії є важливою складовою у формуванні національної політики в цій сфері, допомагаючи Україні крокувати в ногу з найсучаснішими та найпрогресивнішими стандартами глобальної інклюзивної практики.

На сучасному етапі розвитку України виявлено низку серйозних викликів, які становлять перешкоду для успішної імплементації безбар'єрності та соціальної інклюзії в різні сфери суспільства.

Однією з ключових труднощів є обмежений доступ до якісної освіти для осіб з обмеженими можливостями. Недостатня кількість адаптованих навчальних закладів та недостатня інклюзія в загальноосвітніх школах перешкоджають повноцінному навчанню цієї категорії населення.

Бар'єри в працевлаштуванні є ще однією проблемою, з якою стикаються люди з обмеженими можливостями. Багато компаній не мають адаптованих робочих місць та ігнорують потреби цієї групи працівників.

Серед інших важливих висновків слід відзначити недостатню інформованість громадськості щодо потреб та можливостей людей з обмеженими можливостями. Це створює додаткові перешкоди для їхнього повноцінного інтегрування в суспільство.

Найважливішою складовою є неадаптована інфраструктура. Відсутність адаптованих об'єктів та транспорту ускладнює повсякденне

функціонування людей з обмеженими можливостями, позбавляючи їх відчуття повноцінності та незалежності.

Щодо перспектив розвитку, важливим кроком вперед буде удосконалення законодавства, яке гарантує права та можливості осіб з обмеженими можливостями. Також важливо зробити інвестиції в створення адаптованих інфраструктурних об'єктів та транспорту для забезпечення мобільності та повсякденного життя цієї групи населення.

Для подолання цих викликів необхідно прийняти комплексні заходи, спрямовані на поліпшення законодавчого базису, розбудову адаптованих інфраструктурних об'єктів, а також на впровадження інформаційних кампаній щодо важливості інклюзії. Тільки за умови спільних зусиль громадськості, влади та бізнесу можна досягти значущих зрушень у напрямку створення більш доступного та інклюзивного суспільства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Література

1. Initiatives for the social inclusion of migrants: a Danish example означає [сайт]. – Електронні дані. – [Brussels: «RED CROSS EU OFFICE», 2002-2023] – Режим доступу: <https://redcross.eu/initatives-for-the-social-inclusion-of-migrants-a-danish-example>
2. Sundqvist, Christel, and Bjørg Mari Hannås. "Same vision–different approaches? Special needs education in light of inclusion in Finland and Norway." *European Journal of Special Needs Education* 36.5 (2021). с. 131 – Режим доступу: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08856257.2020.1786911>
3. Актуальні питання економіки, фінансів, менеджменту та права в сучасних умовах: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Рівне, 10 січня 2023 р.). Рівне: ЦФЕНД, 2023. 83 с. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/53997/1/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%2010.01.2023.pdf#page=9>
4. Актуальні проблеми оптимізації освітнього процесу національної школи в умовах воєнного часу : інклюзивне навчання, інновації освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти: Збірник тез виступів учасників Регіонального науково-методичного семінару (м. Рівне, 19 травня 2022 року) / за ред. О. О. Красовської, О. А. Хом'як ПВНЗ «Міжнародний економікогуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука». Рівне: МEGУ імені академіка Степана Дем'янчука, 2022. 150 с. – Режим доступу: https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3340/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_%D0%9F%D0%9E_2022_19.05.2022.pdf

5. Безбар'єрність. (25.09.2021). Довідник безбар'єрності. URL: <https://bf.in.ua/components/bezbariernist/>
6. Главацька О., Горішна Н., Слозанська Г. Осадца Ю. В., Інклюзія в дії: стратегії впровадження в Україні та світі : кол. моногр. / [та ін.]. – Тернопіль : 2022. – 326 с. - Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25417/1/monografia.pdf>
7. Гладуш, В. "ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: успіхи, проблеми, перспективи ,2018. - Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/729855/1/%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%85%D0%B8,%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8,%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8.pdf>
8. Гуменюк, Л. С. ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗИЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВІЙНИ. С.152-169 – Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/341/9422/19652-1?inline=1>
9. Інтеграція принципів безбар'єрності в Україні у відповідь на нові виклики, 15 FEBRUARY 2023, – Електронні дані. – [undp.org] – Режим доступу: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/intehratsiya-pryntsypiv-bezbaryernosti-v-ukrayini-u-vidpovid-na-novi-vyklyky>
10. Лесишин І., Україна посіла 46-те місце за індексом соціальної мобільності: що це означає [сайт]. – Електронні дані. – [Київ : «The Village Україна», 2017-2023] – Режим доступу: <https://www.village.com.ua/village/city/city-news/293667-ukrayina-zaynyala-46-mistse-v-indeksi-sotsialnoyi-mobilnosti-scho-tse-oznachae>

11. Наливайко, Л. Р., & Марценюк, Л. В. (2023). «БЕЗБАР'ЄРНА УКРАЇНА»: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ. *Нове українське право*, (4), с. 82-93. – Режим доступу: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/516/467>
12. «Освіта для всіх»: Уряд ухвалив План заходів для реалізації стратегії безбар'єрності, 27 Квітня 2023,]. – Електронні дані. – [nus.org.ua] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/news/osvita-dlya-vsih-uryad-uhvalyv-plan-zahodiv-dlya-realizatsiyi-strategiyi-bezbar-yernosti/>
13. Перегудова Т. В. Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики: європейські уроки для України / Т. В. Перегудова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2016. - Вип. 19. - С. 98-102. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_19_22
14. Продіус О. І. Особливості моделей інклюзивної освіти в країнах Європи відповідно до вимог сучасного суспільства / О. І. Продіус // Проблеми системного підходу в економіці. - 2019. - Вип. 4(2). - С. 86-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_4%282%29_14
15. Селезньова, О. М., Гордійчук О. Є. "СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД.", с. 391-392 - Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/370/10198/21265-1?inline=1>
16. Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навчально-методичний посібник / Найда Ю.М., Ткаченко Л.М. Під заг. ред. Даниленко Л.І., — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. — 68 с. ISBN 978-966-2432-20-6 - Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/5617/1/Y_Naida_SGAS_SI.pdf
17. Стенцель Є. Інклюзивність та безбар'єрність [електронний ресурс] / Academy: [сайт]. - 2022. - 7 вересня. - Режим доступу: <https://beetroot.academy/blog/general/inclusion>

- 18.Токарева, У. Д. Міжнародний досвід публічного управління у сфері суспільної та громадянської безбар'єрності / У. Д. Токарева // Інвестиції: практика та досвід. - 2021. - №11. - С.135-140.
- 19.Турко Б. "ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У КАНАДІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ." *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи* 1 2019, 124-125. – Режим доступу: <http://ppsh.udpu.edu.ua/article/download/178253/178258>
- 20.Удич З.І., Шульга І.М. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали ІІ Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. 208 с. - Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/27098/1/konferenc.pdf>
- 21.Універсальний дизайн: досвід Норвегії [сайт]. – Електронні дані. – [Універсальний дизайн] – Режим доступу: <https://ud.org.ua/statti/251-universalnij-dizajn-dosvid-norvegiji>
- 22.Хмельницька В., «Бар'єри та безбар'єрність: що нам заважає та як цього позбутися», від 10:53, 15.12.21, tsn.ua - Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/bar-yeri-ta-bezbar-yernist-scho-nam-zavazhaye-ta-yak-cogo-pozbutisya-1928365.html>
- 23.«Як змінювався гендерний склад Ради останні 30 років», 6.05. 2020, 13:06 «Слово і Діло». 2009—2023 - Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2020/03/06/infografika/polityka/yak-zminyuvavsy-a-hendernyj-sklad-rady-ostanni-30-rokiv>

Джерела:

1. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT EVALUATION of the European Disability Strategy 2010-2020, Brussels, 27.11.2020
<https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=23191&langId=en>
2. Employment Equity Act. – Електронні дані. – [Canada.ca] – Режим доступу: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/e-5.401/>
3. ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» із зміною № 1. Опубліковано 25.09.2023 , Київ - Режим доступу: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v_2_2_40/1-1-0-1832
4. Директива Ради 2000/43/ЄС від 29 червня 2000 року про імплементацию принципу однакового ставлення до осіб незалежно від расового або етнічного походження Офіційний вісник L 180, 19.07.2000, с. 22-26 - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a65#Text
5. Директива Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року про встановлення загальних рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності Офіційний вісник L 303,
6. Директива Ради 2000/78/ЄС від 27 листопада 2000 року про встановлення загальних рамок для однакового ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності Офіційний вісник L 303, 02.12.2000 с. 16 –22 - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/radi-2000-78-es.pdf>
7. НАЦІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року від 14 квітня 2021 р. № 366-р, Київ26 - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#n57>
8. Загальна декларація прав людини. (1948). Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948

року. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text